

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Тема 1. Теоретичні концепти конкурентоспроможності.....	7
1.1. Еволюція теоретичних домінантів конкурентоспроможності.....	7
1.2. Економічна сутність поняття конкурентоспроможність.....	16
1.3. Інституціональні фактори конкурентоспроможності.....	28
Тема 2. Державне регулювання конкуренції	36
2.1. Конкурентна політика держави та її елементи.....	36
2.2. Інституціональне середовище конкурентної політики в Україні	41
2.3. Організаційне забезпечення конкурентної політики в Україні	48
Тема 3. Діагностика конкурентного середовища підприємства	56
3.1. Аналіз конкурентного середовища підприємства.....	56
3.2. Діагностика макро- та мікросередовища функціонування підприємства	67
3.3. Аналіз діяльності підприємств конкурентів	76
Тема 4. Визначення потенціалу конкурентоспроможності підприємства.....	88
4.1. Загальна характеристика потенціалу підприємства.....	88
4.2. Теоретичні основи формування потенціалу як інтегрованої економічної системи.....	93
4.3. Сучасні тенденції зміни й оптимізації структури потенціалу підприємств.....	101
4.4. Потенціал конкурентоспроможності підприємства.....	104
4.5. Організаційні засади інформаційної системи управління потенціалом підприємства	111
Тема 5. Формування конкурентних переваг підприємства	117
5.1. Складові конкурентоспроможності підприємства.....	117
5.2. Шляхи досягнення конкурентних переваг підприємства.....	123

Тема 6. Методи забезпечення конкурентних переваг підприємства.....	130
6.1. Класифікація й сутність основних методів управління конкурентними перевагами.....	130
6.2. Методи аналізу конкурентних переваг	143
6.3. Формування конкурентних переваг об'єктів на підставі їхньої ексклюзивної цінності.....	167
6.4. Аналіз конкурентоспроможності фірми за Ж.-Ж. Ламбеном.....	173
Тема 7. Технологія забезпечення конкурентних переваг підприємства.....	179
7.1. Конкурентна стратегія та показники, що впливають на її вибір	179
7.2. Стратегії інноваційного розвитку як важливого чинника забезпечення конкурентоспроможності підприємства.....	185
7.3. Технологія формування стратегії нових конкурентних переваг підприємства.....	195
Тема 8. Особливості управління конкурентоспроможністю продукції	200
8.1. Дефінітивна складова конкурентоспроможності товару	200
8.2. Фактори, чинники та критерії конкурентоспроможності товару	204
8.3. Методи оцінки конкурентоспроможності продукції.....	212
Тема 9. Управління конкурентоспроможністю підприємства	219
9.1. Стратегічна мета конкурентоспроможності підприємства	219
9.2. Система управління конкурентоспроможністю підприємства	228
Тема 10. Соціальна відповідальність і конкурентоспроможність підприємства.....	238
10.1. Концепція соціально відповідальної конкурентоспроможності підприємства	238
10.2. Соціальні параметри конкурентоспроможності.....	243
10.3. Принципи соціальної відповідальності та доцільність їх впровадження	246
10.4. Модель соціально орієнтованої конкурентоспроможності.....	250

10.5. Конкурентні переваги в умовах соціально відповідального підприємства	255
Тема 11. Розроблення і реалізація програм підвищення конкурентоспроможності	263
11.1. Концепція розробки та забезпечення реалізації програми підвищення конкурентоспроможності підприємства	263
11.2. Процес та етапи розробки програми підвищення конкурентоспроможності	268
11.3. Програми підвищення конкурентоспроможності галузі та країни	273
11.4. Вітчизняний підхід до забезпечення конкурентоспроможності національної економіки	279
11.5. Міжнародний досвід реалізації програм підвищення конкурентоспроможності	287
Тема 12. Менеджмент якості як фундамент забезпечення конкурентоспроможності підприємства	297
12.1. Якість як головний фактор конкурентоспроможності	297
12.2. Ідеологія менеджменту якості	299
12.3. Стандартизація як елемент загального управління якістю	311

ВСТУП

В сучасному сформованому конкурентному ринковому середовищі конкурентоспроможність набуває визначального значення через активне змагання підприємств і їх товарів за споживача. В новій економічній літературі категорія «конкурентоспроможність» широко використовується при аналізі різних галузях економіки для характеристики товарів, підприємств, країн. У досягненні ефективності в умовах ринку покупця важливості набуває оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства, який визначається необхідністю позиціонування оцінюваного об'єкту відносно конкурентів, а також визначення заходів щодо управління конкурентоспроможністю в напрямку її підвищення. Проте, незважаючи на широке використання, категорії «конкурентоспроможність» в науковій літературі до цього часу продовжує удосконалюватися і набувати нового змісту. В центрі цієї дискусії різноманітність поглядів на оцінку та підвищення рівня конкурентоспроможності об'єктів, тому ця тематика є важливою складовою підвищення рівня підготовки майбутніх фахівців з напряму підготовки – Економіка підприємства.

Відмічена проблема є багатоплановою і міждисциплінарною. Автори підручника намагалися синтезувати наукові здобутки і підходи до визначення конкурентоспроможності, методи її оцінки і шляхи підвищення таких наук, як маркетинг, фінанси, економіка підприємства, менеджмент та інші. Разом з тим, автори дотримувалися базових положень теорії конкурентоспроможності представлені в наукових працях М. Портера, Ф. Котлера, І. Ансоффа, Є. Голубкова, Р. Фатхутдінова, А. Романова, В. Хруцького, Г. Багієва, Г. Гольдштейна та інших.

Незважаючи на інтегрований характер курсу, за структурою і змістом підручник відповідає нормативній програмі курсу. Теми висвітлені із врахуванням сучасних наукових розробок вітчизняних та зарубіжних дослідників з даної проблеми.

ТЕМА 1.

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Основні терміни і поняття:

конкурентоспроможність, теорія абсолютних переваг, теорія відносних переваг, теорія зростання, інформаційно-технологічна революція, провали ринку, споживна цінність, гео економічний простір, транснаціоналізація, регіоналізація, ринок виробника, ринок споживача, інноваційність, екологічність, інвестиційна привабливість, відкритість економіки, формальні і неформальні інститути.

1.1. Еволюція теоретичних домінантів конкурентоспроможності

Ринкова економіка підняла проблему конкурентоспроможності на вершину економічних взаємин. Нині практично немає жодного уряду, який би не проголосив одним із завдань своєї економічної політики підвищення конкурентоспроможності економіки, не створив у себе спеціальних комісій, відділів і відомств для аналізу її стану та не шукав шляхів її підвищення. Кожна країна використовує власні підходи та інструменти, а успіх політики підвищення конкурентоспроможності багато в чому залежить від рівня розвитку економіки країни та її інституціональної досконалості.

Для розвинутих країн світу загальною рисою є їх конкурентна політика, що обмежує економічну владу шляхом розмежувань (за можливості розмежовуються сфери повсякденного господарювання та політико-державної діяльності), або полягає в тому, що «в рамках економічної сфери з розгортанням конкуренції відбувається деконцентрація, яка перешкоджає збереженню або виникненню нових позицій, що дають владу»¹, а їх конкурентоспроможність значною мірою визначається зрілістю національних інноваційних систем. В більшості країн, що розвиваються рівень конкурентоспроможності забезпечується великими

¹ Ойкен В. Основные принципы экономической политики: монография / пер. с немец. Л. А. Козлова, Ю. И. Куколева. Москва: Прогресс, 1995. 496 с. С. 198. URL: <http://www.twirpx.com/file/942016>

олігархічними структурами, які переважно займають монопольне положення на ринку та державним втручанням в економіку, спрямованим на компенсацію відносно слабких конкурентних позицій національних компаній та недосконалості інституціонального середовища. Відтак головною їх проблемою у сфері підвищення конкурентоспроможності є «недостатній рівень інституціональної ефективності національної економіки, який у першу чергу пов'язаний із корупцією, надмірною бюрократизацією та низькою ефективністю роботи державного апарату»². Проте і для одних, і для інших проблеми пошуку нових механізмів та інструментів підвищення конкурентоспроможності підприємства, продукції, окремих суб'єктів господарювання, галузей економіки та й економіки в цілому залишаються актуальними.

Для загального розуміння факторів, що визначали конкурентоспроможність відтворювальної системи на різних етапах розвитку продуктивних сил простежимо еволюцію наукових поглядів на проблематику забезпечення конкурентоспроможності. Слід зазначити, що в процесі розвитку суспільства проблема конкурентоспроможності як чинника економічного зростання традиційно розглядалася у всіх економіко-теоретичних дослідженнях, але здебільшого – побічно. Вона періодично актуалізувалася прихильниками різних напрямів та шкіл економічної думки. У результаті аналізу їх робіт сучасні дослідники виокремлюють шість приблизно однакових історичних етапів у розвитку даної проблеми з домінуючою для кожного з них теорією та визначальними критеріями:

1-й етап (XVII – XVIII ст.) теорія меркантилізму – досліджується економіка з найпростішими елементами ринку; накопичення «твердих» грошей (золота, срібла тощо). Роль торгового капіталу в цей період ще не стала настільки значимою, щоб було потрібно оцінювати конкуренцію та конкурентоспроможність на системному рівні, проте вони виникають на рівні двосторонніх угод та забезпечуються державним протекціонізмом. Конкурентні переваги в цей період мають країни, що регулюють зовнішню торгівлю з метою збільшення експорту та обмеження імпорту за допомогою тарифів, квот та інших інструментів.

² Гражевська Н. Компаративний підхід до аналізу глобальної конкурентоспроможності національних економік. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2014. № 1 (28). С. 15–24. С. 22.